

experience of pedagogical activity, creates soil for development and updating of educational environment of the school, well understanding that pedagogical science can develop only then, when she is enriched by innovations, filled with modern front-rank pedagogical experience.

Due to the realized combination of innovative ideas and traditional long-term pedagogical experience of O. A. Zakharenko succeeds to be reached to the heart of every child - from fascination in labor and studies, to create an environment, that provides success of every personality under the direction of teacher, that knows the object to perfection, able to take children, capable to create terms for interesting school life.

Conclusions. *Phenomenon of O. A. Zakharenko consists in that due to competent combination innovative and traditional in school practice, him a pedagogical collective arrives at high successes, that serves as an aim all him pedagogical labor. The presently animated interest is caused by his system of civil, domestic, patriotic and physical education that acquires actuality and wide embodiment in modern terms.*

Key words: *pedagogical innovations; mutual action of pedagogical traditions and innovations; pedagogical inheritance; pedagogical partnership; innovations are in an educational process; ideas of pedagogy of collaboration; O. A. Zakharenko.*

*Одержано редакцією 08.11.2016
Прийнято до публікації 18.11.2016*

УДК 371.013.46

МЕЛЕШКО Інна Вікторівна,
викладач кафедри англійської мови
технічного спрямування № 2, факультет
лінгвістики, Національний технічний
університет України «Київський політехнічний
інститут ім. Ігоря Сікорського», Україна

СУТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ФІНЛЯНДІЇ

Анотація. *Розкрито характерні риси й особливості неформальної освіти дорослих, основні принципи стратегії побудови системи освіти дорослих Фінляндії як рушійний чинник і найближчу перспективу ефективного економічного й соціального розвитку суспільства в майбутньому. Розглянуто інституційні елементи й основні складники системи неформальної освіти дорослих. Зроблено аналіз фінського досвіду щодо підтвердження й визнання результатів неформальної освіти дорослих на внутрішньому рівні освітнього простору.*

Ключові слова: *освіта дорослих; неформальна освіта дорослих; навчальні центри; вищі народні школи; літні університети; валідація; Фінляндія.*

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлюється загальними швидкими темпами формування громадянського суспільства і соціально-культурними змінами, що відбуваються як на світовому, так і на місцевих рівнях. Такий процес в Україні є неможливим без розвитку системи неформальної освіти дорослих, діяльність якої спрямована на адаптацію дорослого населення до нових умов. Слід зазначити, що роль самої неформальної освіти дорослих у педагогічній практиці України поки що недостатньо визначена. Саме тому становлення й розвиток неформальної освіти дорослих європейських країн представляє вагомий інтерес для науковців України. Особливо це стосується освітньої діяльності Фінляндії, яка фактично вплинула на розвиток системи неформальної освіти європейського суспільства і підвищення рівня обізнаності населення про освіту дорослих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях українських науковців висвітлюється важливість вивчення європейського і світового досвіду неформальної освіти дорослих, що впроваджує концепцію освіти дорослих упродовж життя з метою покращення українського освітнього простору (С. Архипова, Т. Десятов, В. Кремень, В. Луговий, Л. Лук'янова, А. Максименко, Н. Ничкало, А. Сбруєва, С. Сисоєва, Г. Філіпчук та ін.). Наукові праці Н. Авшенюк, Н. Бідюк, О. Лазоренко, О. Матвієнко, О. Огієнко, В. Олійника, Л. Пуховської присвячені порівняльному аналізу вітчизняної й зарубіжної системи освіти дорослих. Разом із тим, проблема розвитку неформальної освіти дорослих лише частково знайшла своє висвітлення в їхніх наукових працях.

Провідні світові науковці й дослідники приділяють велику увагу проблемам розвитку освіти дорослих у цілому і проблемам становлення неформальної освіти дорослого населення зокрема – М. Андерсон (M. Anderson), Х. Бедер (H. Beder), Б. Белангер (B. Belanger), С. Біллет (S. Billett), Г. Біжков (G. Bizhkov), Й. Бйорнаволд (J. Bjornavold), Ж. Делор (G. Delor), П. Джарвіс (P. Jarvis), Г. Конті (G. Conti), Р. Каффареллі (R. Caffarella), Т. Тойвіайнен (T. Toiviainen). У цих роботах представлено концептуальне бачення розвитку й описано контури моделі освіти дорослого населення в контексті неформальної освіти. Слід зазначити, що у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців показано позитивний досвід неформальної освіти дорослих, який дозволяє змінити життя на краще, проте матеріали, що описують фінський досвід ліберальної освіти дорослих, результати і вплив такого досвіду, вельми нечисленні.

Мета статті – розглянути сутнісні характеристики неформальної освіти дорослих Фінляндії та визначити основні принципи стратегії побудови системи освіти дорослих у цій країні.

Виклад основного матеріалу. Результати міжнародних досліджень доводять, що система освіти Фінляндії є однією з найбільш ефективних у світі. Зауважимо, що розвиток системи освіти у Фінляндії віддзеркалює соціально-економічні й культурно-історичні особливості розвитку країни. Водночас, на думку генерального директора Центру міжнародної мобільності та співробітництва у Фінляндії Пасі Салберга, успіх фінської освіти – це не результат будь-якої основоположної національної реформи освіти, а те, що в Фінляндії з 1968 р. залишалися незмінними базові цінності і кардинальне бачення освіти як державної послуги [1]. Уряди, незалежно від їхніх лівих чи правих політичних поглядів, завжди оцінювали освіту як ключову державну послугу для всіх громадян, як пріоритет державної політиці. На сучасному етапі розвитку фінського суспільства розвитку освіти дорослих приділяється особлива увага. Згідно зі статистичними даними, більше половини населення Фінляндії є активними учасниками програм освіти дорослих.

Фінська система освіти дорослих включає формальну і неформальну освіту. Зазначимо, що у Фінляндії як й в усіх країнах Північної Європи неформальна освіта дорослих має тривалу історію та яскраві особливості.

Високому статусу неформальної освіти дорослих у Фінляндії передували різноманітні чинники та об'єктивні передумови: фінансова підтримка на державному і громадському рівнях; формування національної нормативної бази; специфіка й особливості функціонування громадських асоціацій та організацій освіти дорослих; ідеї освіти людини впродовж життя; ставлення представників влади до сфери неформальної освіти дорослих. На сучасному етапі неформальна освіта дорослих у Фінляндії є правом кожної людини розвинути, а потім реалізувати свої здібності впродовж життя. Сфера неформальної освіти дорослих підпорядковується вимогам часу сучасного світу, нормативно-правовим актам і надає освітні послуги згідно з потребами дорослої людини, яка прагне задовольнити різноманітні особистісні потреби, підвищити свою кваліфікацію, здобути освітню й культурну підготовку. Вітчизняний науковець О. Огієнко пов'язує розвиток і становлення освіти дорослих скандинавських країн із «науковим прогресом та інтенсивним розвитком

промисловості, сільського господарства, а також із розбудовою скандинавської моделі суспільства благоденства (за якою основним принципом соціального забезпечення є надання однакового доступу всім громадянам до соціальних благ (освіти, культури, медицини) незалежно від їхнього сімейного та соціального стану» [2].

Освіта дорослих здатна трансформувати життя й надає людям нові можливості. Вона може запропонувати нові можливості для працевлаштування, відкрити шлях до формального навчання, допомогти особам, які свого часу не закінчили навчання, продовжити його, допомогти батькам у виконанні покладених на них завдань, активізувати творчі й культурні поривання людей, а також заохотити їх до ведення більш здорового способу життя. Водночас освіта дорослих – рушій взаємодії між трьома вимірами сталого розвитку (економічним, соціальним та екологічним) і може сприяти реалізації Стратегії ООН щодо сталого розвитку на період до 2030 р. У контексті забезпечення сталого розвитку існує реальна потреба в освіті, причому особливий вплив має неформальна освіта [3].

Відповідно до фінського Комітету освіти дорослих стратегія освіти дорослих і навчання в майбутньому повинна бути побудована на чотирьох принципах:

1. Самовдосконалення стане складником життя зростаючого числа громадян, оскільки робочі спільноти розвиватимуться як навчальні організації та будуть спрямовані на підтримку незалежного індивідуального росту дорослої особистості.

2. Освіта дорослих забезпечить усі професії та спеціальності на всіх рівнях підготовленою й навченою робочою силою.

3. Освіта дорослих розвине такі методи викладання й навчання, які забезпечать доросле населення якісними можливостями для саморозвитку і самореалізації як у професійній, так і в ліберальній освіті.

4. Освіта дорослих зберігатиме і зміцнюватиме представницьку демократію, запобігатиме відчуженню й підтримуватиме активну громадянську позицію [4].

У Фінляндії для позначення неформальної освіти дорослих використовується термін «ліберальна освіта дорослих» (від фінс. – *vapaa sivistystyo*). Ліберальна освіта дорослих надає можливість підвищити рівень освіти і практичних навичок, що потрібні у звичайному житті, зменшити негативний вплив інформаційно-технічної епохи. Її важливою місією є формування активної громадянськості й запобігання соціальної маргінальності [5].

Особливістю ліберальної освіти дорослих є те, що вона не передбачає навчання для отримання підтвердження і не ставить завданням оцінити рівень освоєння освітньої програми; не націлена на отримання кваліфікації, але при цьому реалізується в інституціоналізованій формі. Цільове призначення такої системи полягає у формуванні умов для гнучкого оновлення знань і навичок дорослим населенням, а принципова відмінність від традиційної освітньої моделі полягає у визнанні освіти як атрибуту всього життя людини. Зокрема, ліберальна освіта зорієнтована на підтримання й удосконалення «твердих навичок» (від англ. – *hard skills*) у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, у фінансово-економічній і правовій сферах, а також «м'яких навичок» (від англ. – *soft skills*), до числа яких можна віднести навички мовної компетенції, охорони здоров'я й навколишнього середовища, відбору й аналізу загальнодоступної інформації у ЗМІ та Інтернеті.

Варто відзначити, що система ліберальної освіти дорослих компенсує прогалини формальної освіти, але не в галузі професійної підготовки, а в аспекті повсякденного буття дорослої особи при взаємодії з соціальним середовищем. Інституції формальної освіти часто ігнорують або недооцінюють важливість формування відповідних компетенцій, що в результаті приводить до повальної функціональної безграмотності населення. Найбільш гостро ця проблема проявляється саме в контексті вирішення

побутових, повсякденних і суто практичних завдань в епоху стрімкого розвитку інноваційного суспільства. Ліберальна освіта не покликана замінити традиційну формальну освіту, а лише доповнити, розширити і компенсувати знання, уміння й навички цієї освіти [10]. При цьому визначальне значення має прийнятий у 1998 році Закон про ліберальну освіту (*Laki ja asetukset vapaasta sivistystyöstä*), до якого в 2015 році було внесено поправки. Завдяки даному Закону ліберальна освіта дорослих має фінансову підтримку держави.

Результати наших досліджень дозволяють стверджувати, що ліберальна освіта дорослих у Фінляндії виконує декілька важливих соціальних функцій: соціокультурну, соціально-економічну, педагогічну, соціальної адаптації й соціального захисту різних категорій дорослого населення та сприяє процесам демократичного розвитку суспільства засобами заохочення громадян до неперервного навчання.

Необхідно виділити той факт, що у Фінляндії існує різноманіття неформальних освітніх закладів, які виникали в різні періоди історичного становлення громадянського суспільства, але саме маючи різне історичне підґрунтя й різну специфіку вони задовольняють різні запити суспільства. До розвинутої мережі закладів ліберальної освіти дорослих входить понад 340 освітніх інституцій, серед яких особливе місце займають вищі народні школи, навчальні центри освітніх асоціацій, літні університети, інститути фізичної підготовки, місцеві центри освіти дорослих із вечірніми й недільними курсами [7].

Характерними рисами фінської неформальної освіти дорослих є різноманітність навчальних курсів, самостійний вибір методик навчання й участь у різноманітних проектах. Інститути неформальної освіти дорослих є незалежними у виборі цілей своєї діяльності й самі несуть відповідальність за використання державних субсидій. Найбільш популярними програмами є культурологічні предмети: образотворче мистецтво, музика, рукоділля, мови. За ними слідують гуманітарні науки і педагогіка, а далі – соціологія, здоров'я і фізична культура. Особлива увага в ліберальній освіті приділяється роботі з іммігрантами, вивченню ними фінської мови, культури [3].

Найбільш важливими відмітними рисами ліберальної освіти дорослих є такі:

1. Кожен провайдер самостійно приймає рішення про цілі та зміст освіти, яку він пропонує. За бажанням студенти також можуть брати участь у формуванні змісту свого навчання, відігравати важливу роль у всіх інших аспектах навчального процесу. Студенти знають краще, що їм потрібно вивчати.

2. Ліберальна освіта дорослих у більшості випадків оплачується національним урядом. Крім того, місцеві муніципалітети надають велику фінансову підтримку ліберальній освіті. Плата за навчання не повинна стати перешкодою для тих, хто хоче вчитися.

3. Гуманітарна освіта дорослих народилася через необхідність навчити народ демократії й рівності. Самим фактом свого існування, у свою чергу, ліберальна освіта дорослих підтримує демократичну систему, ставлячи під сумнів недемократичні тенденції в усіх сферах життя [8].

Особливу увагу в Фінляндії приділяють питанням валідації, забезпечення якості й формування кваліфікаційних рамок, що нормативно регулюється і контролюється законами про освіту. У глосарії CEDEFOP «підтвердження і визнання» визначається як процес ідентифікації, оцінювання й визнання широкого спектру знань і навичок, яких люди набувають упродовж життя в різних контекстах: наприклад, у системі освіти, у трудовій діяльності, у межах дозвілля [9].

Державна влада Фінляндії усвідомлює той факт, що визнання результатів неформальної освіти дорослих має більше переваг, ніж недоліків, тому однією з перших у світі створила умови для розвитку системи визначення, визнання, сертифікації та акредитації знань, умінь і компетенцій неформального навчання. Майже всі сфери, де

здійснюється пізнавальна діяльність (державні інститути, суспільство і ринок праці) визнають систему валідації. Визнання компетенції неформальної освіти дорослих не лише скорочує терміни навчання дорослих і надає додаткові можливості студентам, але й привела до того, що зросла потреба населення в підготовці до валідації в формальній системі освіти різного рівня [6]. Оцінювання й валідація компетенцій у фінській системі кваліфікацій чітко регламентована і проводиться відповідно до етапів: супровід, ідентифікація результатів попереднього навчання, демонстрація компетенцій, визнання результатів попереднього навчання, присвоєння кваліфікації та отримання сертифіката (сертифікація). Об'єктивність оцінювання компетенції на іспиті гарантується тристоронньої комісією, що складається з представника роботодавця, трудового колективу і педагогічного працівника від освітньої організації. Після демонстраційного іспиту Кваліфікаційна комісія присвоює претендентові кваліфікацію й видає сертифікат [6].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки: освіта дорослих, важливим складником якої є ліберальна освіта дорослих, є пріоритетним напрямом освітньої політики Фінляндії; складний багаторівневий характер освітньої системи є результатом осмислення соціальної значущості неформальної освіти як основного інституційного драйвера відтворення культури населення, стабільного розвитку економіки країни і розвитку особистості на різних етапах розвитку в умовах інформаційної епохи; важливою перевагою фінської концепції освіти дорослих є визнання розвитку неформальної освіти дорослих (ліберальної освіти дорослих) як чинника соціокультурної модернізації суспільства; важливими характеристиками ліберальної освіти дорослих є добровільність, свобода, рівність. Вивчення фінського досвіду з розбудови системи неформальної освіти дорослих викликає великий інтерес і може стати важливим джерелом використання його позитивних ідей для творчого і всебічного розвитку дорослого населення України.

Проведене дослідження не вичерпує зазначену проблему. Особливо перспективним може бути вивчення й аналіз функціонування освітніх інституцій ліберальної освіти дорослих у Фінляндії.

Список використаної літератури

1. Sahlberg, P., & Oldroyd, D. (2010). *Pedagogy for economic competitiveness and sustainable development. European Journal of Education*, vol. 45 (2), 280–299.
2. Огієнко О. І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах : монографія / О. І. Огієнко. – Суми : Еллада, 2008. – 444 с.
3. Manifesto for Adult Learning in the 21st Century: Retrieved from <http://www.eaea.org/media/policy-advocacy/manifesto/manifesto.pdf>
4. Aki Ojakangas, Jouko Reijonen, Jouko Havunen National report. – Finland: Retrieved from <http://www.murikka-opisto.fi/files/attachments/materialit/tulipnationalreportfinland.pdf>
5. Огієнко О. І. Неформальна освіта дорослих як механізм розвитку демократичної громадянськості у скандинавських країнах / О. І. Огієнко // Науковий вісник Чернівецького університету : Серія : «Педагогіка та психологія». – 2014. – Вип. 469. – С. 133–142.
6. Liberal adult education certificate as a tool for validation. Retrieved from https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/nv1_report_tool_for_validation_080916_3_0.pdf.
7. Finnish Adult Education Association. Retrieved from <http://www.sivistystyo.fi/en.php>
8. Kuosmanen Risto Liberal Adult Education: Finnish Approach./Risto Kuosmanen // Образование через всю жизнь : непрерывное образование в интересах устойчивого развития. – 2014 – Вып. № 2. – Том 12. – С. 132–134.
9. Glossary on transparency and validation of nonformal and informal learning (2nd working paper, April 2003). – Cedefop. – 20 p. – Retrieved from <http://www.eaea.org/doc/Glossary.pdf>
10. Toiviainen, T. Adult Education in Finland: the Roots, the Present Situation and some Future Prospects / T. Toiviainen Materials of VSOP Programme. Helsinki VSY. Retrieved from <http://www.sivistystyo.fi/en.php?k=1089>.

References

1. Sahlberg, P., & Oldroyd, D. (2010). *Pedagogy for economic competitiveness and sustainable development. European Journal of Education*, 45 (2), 280–299 (in Engl.)

2. Ohiyenko, O. (2008). *Tendencies of adult education in the Nordic countries*: monograph. Sumy: Ellada (in Ukr.)
3. *Manifesto for Adult Learning in the 21st Century*. Retrieved from <http://www.eaea.org/media/policy-advocacy/manifesto/manifesto.pdf> (in Engl.)
4. Ojakangas, A., Reijonen, J., & Havunen, J. *National report*. Retrieved from <http://www.murikkaopisto.fi/files/attachments/materiaalit/tulipnationalreportfinland.pdf> (in Engl.)
5. Ohiyenko, O. (2013). *Non-formal adult education as a mechanism of democratic citizenship in the Nordic countries*. *Pedagogical sciences: Pedagogy, Psychology*, 469, 133–142 (in Ukr.)
6. *Liberal adult education certificate as a tool for validation*. Retrieved from https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/nvl_report_tool_for_validation_080916_3_0.pdf (in Engl.)
7. *Finnish Adult Education Association*. Retrieved from <http://www.sivistystyo.fi/en.php> (in Engl.)
8. Kuosmanen, R., (2014). *Liberal Adult Education: Finnish Approach*. *Lifelong Education: continuing education for sustainable development, Edition № 2* (eng), 12, 132–134 (in Engl.)
9. *Glossary on transparency and validation of non-formal and informal learning (2nd working paper, April 2003)*. *Cedefop* Retrieved from <http://www.eaea.org/doc/Glossary.pdf> (in Engl.)
10. Toivaiainen, T. (1999). *Adult education in Finland: the roots, the present situation and some future prospects*. *Materials of VSOP Programme. Helsinki VSY*. Retrieved from <http://www.sivistystyo.fi/en.php?k=1089>. (in Engl.)

Abstract. Meleshko I.V. Conceptual characteristics of non-formal education in Finland.

Introduction. Finland has its own history of participation and promotion of adult education. Finnish adult education is still of a high international standard and one of the most efficient not only in Europe but in the world as well. Lots have been done to improve it through government measures. Liberal adult education in Finland is particularly active and extremely well developed. It is noteworthy that liberal education represents vanguard thinking, signifies the age of civilizing masses into citizenship and likewise is becoming a main factor of transformation, democratization and modernization.

Purpose. Make analysis of main characteristics of non-formal adult education Finland; define the basic principles of the strategy of constructing a system of adult education in Finland.

Results. A detailed investigation and analysis of the Finnish experience on developing the system of non-formal adult education is of great interest among educators and can be a valuable source of its use of positive ideas for creative and comprehensive development of adult population of Ukraine. Particularly promising is the study and analysis of functioning of educational institutions of liberal adult education in Finland. Liberal education consists of folk high schools, educational centers and summer universities that offer non-formal education for adult students. The existence of these institutions shows that there is extensive demand for such approach in the sphere of adult education

Originality. Recognition (certification and validation) the results of non-formal adult education proved to be the most significant factor and the key figure in the labor market. Liberal adult education recognizes its own responsibility for both maintaining and improving the professional skills and knowledge as well as supporting better learning opportunities of adult students. The system of Ukrainian adult education will benefit from analyzing and studying Finnish experience of adult education in the acute needs of contemporary society.

Conclusion. Analysis of peculiarities of modern adult education allowed making the following conclusions: adult education, which is an important part of liberal education is a priority for education policy in Finland; complex and multilevel nature of the education system is the result of awareness of social significance of non-formal education as the main driver of sustainable economic development as well as personal development at different stages of information age. An important advantage of the Finnish concept of adult education is the recognition of non-formal adult education (liberal adult education) as a factor of social and cultural modernization of society. Non-formal adult education is considered the most important competition factor for Finland providing education opportunities for the entire adult population.

Key words: adult education; non-formal adult education; educational centers; folk high schools; summer universities; validation; Finland.

Одержано редакцією 15.11.2016
Прийнято до публікації 25.11.2016